

A székelyek eredete.

(II. közlemény.)

II.

Lássuk mindenekelőtt, hogy hol laktak székelyek régebbi időben és nagyobb számmal, mint az erdélyi székelyek?

Kézai Simon és a vele egy nyomon járó krónikák azt mondják, hogy a hunok maradványai, kik *székelyeknek* nevezék magokat, a Sicambria mellett, vagyis Ó-Buda környékén vívott esata után a *Chigla* (Csigla) mezőre menekültek és ott laktak Árpád bejöveteléig. Ekkor a magyarokhoz csatlakozva, velők együtt hódították meg Magyarországot, s a honfoglalás után *Erdélybe* költöztek és ott telepedtek meg.

A hagyomány — mint látjuk — határozottan és világosan megkülönbözteti a *Chigla*-mezőt, a székelyek előbbi lakhelyét, *Erdélytől*, a későbbi hazájuktól; s egyszersmind azt lehet érteni a krónikák előadásából, hogy az a *Chigla*-mező valahol a Közép-Duna (Sicambria) és Erdély között volt, tehát a tulajdonképpeni *Magyarország területén*, még pedig a Tiszán túl eső részeken; mivel a hun maradványok éppen a *nyugoti népektől* való félelmükben (timentes occidentis nationes) menekültek Sicambria vidékéről a *Chigla*-mezőre.

Továbbá Anonymusnál azt olvassuk, hogy mikor a Csepel-szigetről jövő magyar sereg átkelt a Tiszán a bődi révnél (portus Beuldu) és *Kórógy* vizénél (fluvius Couroug) tábort ütött, a *székelyek* ide jöttek elébe s hozzája csatlakozva, mentek Bihar vára és Ménmarót ellen. (50. feje.)

Ezt a másik hagyományt szintén csak úgy lehet értenünk és értelmeznünk, hogy tehát a székelyek a honfoglalás idején valahol a Tiszán túl, pontosabban a *Maros és Körös folyók mellékein* lakhattak.

A krónikainkban fennmaradt *nemzeti hagyomány* tehát úgy tudja a dolgot, hogy a székelyek eleinte, a magyar honfoglalás idejéig, nem Erdélyben, hanem *Magyarország területén* laktak.

Még többet tanulunk a XIII. és XIV. századbeli *okmányokból*.

Székelyeket találunk még a XIII. és XIV. században is *Pozson-megye* északi részén. Ugyanis egy 1258. évben kelt oklevélben ezt olvassuk: „*Mete autem ville predictae B hoc ordine distinguuntur. Prima meta incipit inde per rivum tendit ad magnam Syluam versus Siculos, et ibi sunt tres mete versus occidentem, una meta pertinet ad villam S. secunda ad villam Baralach, tertia meta pertinet ad Siculos.*“¹ Az itt említett *Baralach*: a mai Boleráz falu a Trnava folyócska mellett, Nagy-Szombattól észak-nyugotra; a „magna Sylua pedig a *Fehér-hegy* Boleráztól nyugot felé. Ezt az oklevelet átírja és újból megerősíti III. Endrének egy 1291-ben kelt oklevele, mely még mindig tud a Nagy-Szombaton felül, Boleráz és a Fehér-hegy táján lakó székelyekről.² Végre I. Lajosnak egy 1364. évi oklevelében ezt olvassuk: „*Ipsam metam transeundo per eandem silvam magnam curreret ad unam viam et perveniret ad tres metas terreas antiquas, quarum una separaret terrae Siculorum, alia villae Gyos nunc vocatae, olim vero Solumus nuncupatae.*“³ Az itt előforduló „*silva magna*“ és „*tres metae antiquae*“ kifejezések azt mutatják, hogy ugyanazon székelyekről van szó, kiket az 1258-iki okmány emleget s valóban a *villa Gyos*, azaz *Gyiós = Diós*, nem egyéb, mint a mai Felső- és Alsó-Diós helység, Boleráz és a Fehér-hegy közvetlen szomszédságában, amattól nyugot, emettől pedig dél felé.

E három okmány tudósításának megfelelően még ma is találunk egy *Székelyfalva*, vagy *Székelyfalu* (tót neve *Szekula*. németül *Zekel*) nevű helységet a Fehér-hegytől nem messze, ettől észak-nyugoti irányban, Szent-János szomszédságában, közel az osztrák és morva határhoz. Mai lakossága ugyan tót és német, de a régi egyházi anyakönyvében olvasható *magyar* családnévnek,⁴ meg aztán a XIII. századbeli, Fehér-hegy melléki székelyek közelsége bizonyítja, hogy alapítóinak és *első lakóinak* nemzetiségétől kapta a nevét.

¹ Lásd Székely Oklevéltár I. köt. 13. lapon.

² Székely Oklevéltár I. 14. lapon.

³ Lásd idézve Jerneynél, Keleti utazása I. 257.

⁴ Lásd a Századok 1896. évf. 599—600. lapjain.

A szomszéd *Nyitra*megyében szintén ismerünk székelyeket a XIII. században. IV. Béla királynak egyik oklevele említi a *Vág*-melléki székelyeket (Siculi de Wagh), hivatkozván benne egy *régebbi* kiváltság-szövegre.¹

Ezeket a pozson- és nyitra megyei székelyeket két ízben látjuk szerepelni hazánk történetében, t. i. a XII. század elején és a XIII. század közepén. Ugyanis a bécsi Képes Krónikában (68. cap.) azt olvassuk, hogy midőn II. István király az 1116. évben a magyar-morva határra, Magyar-Bród vidékére ment „prope fluvium Orsoua“ [a Morva-folyóba szakadó *Olsava*], hogy a cseh fejedelemmel találkozzék s vele békét és szövetséget kössön: a magyar sereg előcsapatát „Bisseni atque *Syculi*“ alkották, mint sagittariusok, azonban a csehek megszalasztották őket a magyar táborig. Továbbá 1260-ban, mikor IV. Béla és Ottokár cseh király hadai a Morvamezőn, Kroissenbrunn mellett² esatát vívtak, a magyar sereg egyik hadosztálya *székelyekből* (siculi) állott, mint ezt Ottokárnak a pápához intézett panaszkodó leveléből tudjuk.³ Mind a két esemény színhelye csak néhány (legfőleg 6–7) mérföldnyire esik a pozsonmegyei és Vág-vidéki székelyek földétől, minélfogva legtermészetesebben őket tart-hatjuk azoknak a székelyeknek, a kik az ország északnyugoti határán szerepeltek az említett években.

Székelyek laktak ugyanezen időben *Moson*megye északnyugoti részén is. Ezeknek az emléket Tamás esztergomi érseknek 1314. július 22-én kelt oklevele tartotta fenn, a melyből kitűnik, hogy a Lajtha közelében fekvő *Barandanbe*, vagyis a mai *Parendorf* helységét (Bruck és Nezider között, a Fertőtől északra) hajdan (az okmányban: olim) *székelyek* laktak.⁴ Ezek a mosonmegyei székelyek voltak azok, a kik 1146-ban, mikor II. Géza király Henrik bajor herczeggel és ausztriai örgróffal háborúskodott a Lajtha mellett, az u. n. Leerfelden, vagyis Parendorf szomszédságában, a besenyőkkel együtt a magyar sereg előcsapatát alkották,⁵ s a Lajthán átkelve, az ellenséget egészen a Fische folyóig üldözték.⁶

¹ Székely Oklevéltár I. 14–15.

² L. Rónai Horváth Jenő: Magyar Hadi Krónika. I. 133. lapon.

³ Idézve Jerneynél, Keleti útazása I. 232.

⁴ Székely Oklevéltár III. köt. 7. lap.

⁵ Képes Krónika 70. caput.: „Bisseni et *Siculi* more solito preibant agmina Hungarorum“.

⁶ Magyar Hadi Krónika I. 74–75.

A *biharmegyei* székelyeket a váradi Regestrum említi az 1217. évből.¹ A Nagy-Váradtól dél felé eső és magyarok lakta *Sályi* falunak lakosai között még ma is él a *székely* eredetükről szóló szájhagyomány.²

Eme tudósításoknak megfelelőleg *Székely* nevű helységeket is találunk Biharmegye területén. Így a megye északi részén van *Székelyhid* városa, mely a mult század vége felé egyesült két községből, t. i. a dombon épült *Székely város*-ból és a lapályon fekvő mai városrészből, a tulajdonképpeni *Székelyhid*-ból. Az egyesülés előtt külön közigazgatásuk volt.³ Legelőször 1325-ben említetik *Zekulhida* néven.⁴ Továbbá az említett *Sályi* falu közelében, ettől dél felé van *Székelytelck* helysége, melyet ma oláhok laknak ugyan, de neve és *Sályi* közelsége elárulja első lakóinak nemzetiségét. Végre a Váradi Regestrum is említi két ízben (17. és 265. §.) *Székely* nevű falut, a mely talán azonos ezzel a Székelytelekkel.⁵

Végre még *Szabolcsmegyében* emlegetnek székelyeket a régi oklevelek. Ilyen I. Lajos királynak egy 1346-ban kelt oklevele.⁶ Az ebben említett, székelységét elismertető senyői Pálnak apja, Domokos, két évvel előbb is említetik egy 1344-iki oklevélben: Dominicus de *Seneu*, homo regius,⁷ sőt már 1320-ban is előfordul

¹ »Anno ab incarnatione domini millesimo ducentesimo septimo *Bichorienses* de centurionatu *Sceculzaz* et horum precipue Tenken de villa Ebey impecierunt quendam liberum hominem, nomine Deum, dicentes quod eorum esset concivis. Deus autem dixit se liberum esse omnino«. (Endlicher: *Rerum Hungaricarum Monumenta Arpadiana*. Sangalli 1849. a 208. §-ban.)

² Szabó Károly szerint: Századok 1880. évf. 492.

³ L. Századok 1896. évf. 693.

⁴ Anjou-kori Okmánytár II. 216.

⁵ A 17. §-ban ugyanis ezt olvassuk: »Agazones regis de villa *Zekul*, sc. Teka et Tobias, impecierunt Tavernicos regis de eadem villa, sc. Zotam et Thomam, dicentes quod extorres essent.« A 265. §. pedig így hangzik: »Kalad de villa Gest cepit aliquot oves suas apud Betum de villa *Scecul*, dicens triginta et unam oves se amisisse per furtum. Beta autem dixit se emisisse a Masa de villa Sorou«.

⁶ Mely így hangzik: »Litere protectionales Ludovici I. regis pro *Paulo*, filio *Dominici*, filii *Salamonis* de *Senyő* . . . ex investigatione vera eorundem *Siculitate* eveniente, Maiestas etiam Regia eos pro veris et indubitatis *Siculis* recognovit, ita quidem, ut . . . ubi placita foret ipsis habitatio libere concedatur«. Székely Oklevéltár I. köt. 52. lapon.

⁷ Fejér: Cod. Dipl. IX., 1 : 253.

a neve.¹ Valószínűleg ennek testvére vagy rokona lehetett az a *Nicolaus de Senye*, homo regius, a kit egy 1341. évi oklevél említ; ² s végre ezek valamelyikétől származott *Benedictus*, filius *Dominici de Senye*, kiről egy 1345-iki oklevél beszél.³ Továbbá még egy 1326. előtt kelt oklevélben olvasunk két szabolcsmegyei székely emberről, t. i. *Johannes*, filius *Ressul de genere Siculorum* és *Comes Nicolaus Siculus de genere Siculorum*.⁴ Ez a szabolcsmegyei *Senyő* falu, hol székelyek laktak, Nyíregyházától északkeletre, Bogdánytól délre esik és tudtommal egy 1329-iki oklevél említi legelőször *Sene* néven.⁵ Ettől északkeletre, Bogdány szomszédságában, fekszik *Székely* nevű falu, a mely már 1284. körül előfordul *villa Zekul* néven.⁶ E két falutól és Nagy-Kállótól dél felé találjuk *Szakoly* helységet egy 1326. évi oklevélben *Zakul* és *Zokul* néven.⁷

Abból a körülményből, hogy a hol az oklevelek Székelyekről beszélnek, azokon a helyeken, vagy közvetlen szomszédságukban még ma is találunk *Székely* nevű helységeket: teljes bizonyossággal következtethetjük, hogy az országnak más részein létező, vagy egykor létezett *Székely* nevű helyek is első lakóikról vették nevüket, éppen úgy, mint a *Besenyő*, vagy *Besnyő*, *Kozár*, vagy *Kazár*, *Olasz* stb. helységek az illető népekről.

Igy 1380, 1388, 1480, és 1489. években kelt oklevelek emlegetnek egy possessio *Zekul*, predium *Zekel*, vagy *Zekewel* nevű helységet a régi Pestmegye területén, a mai *Fehérmegye* északkeleti részén, mely az itt eső Tárnokkal volt határos.⁸ Alább, *Tolna megye* északi részén találjuk *Kis-Székely* és *Nagy-Székely* helységeket, a Sárvíztől nyugotra; tőlük nyugot felé pedig *Szokolyt*, Ireg szomszédságában. Amazok közül valamelyiket már Erzsébet király-

¹ »... Magister Michael, filius Michaelis . . . causam suam, quam in Comitatu *Zoboulch* contra quemvis habet in presencia magistri Iwan comitis de *Zoboulch* . . . Nicolao dicto Opront et *Dominico dicto Zekul* servientibus suis . . . commisit exequendam.« Anjou-kori Okmánytár I. 573.

² Cod. Dipl. VIII. 4 : 546.

³ Ugyanott X. 7 : 680.

⁴ Századok 1880. évf. 494.

⁵ Wertner Mór: A magyar nemzetségek I. 275.

⁶ Zichy-család Okmánytára I. 59.

⁷ Ugyanott I. 276.

⁸ Csánki Dezső: Magyarország földrajza a Hunyadiak korában I. 34.

nénak 1285-ki oklevele említi: „terra conditionariorum nostrorum *Zekul* vocata”.¹ Egy 1252. évi oklevél *Baranya megyében*, Ürög táján, említi *Székely* nevű szőlőhegyet „vinea *Sicule* néven”.² A Dunántúl még egy helyen találunk *Székely* nevű helységet a XV. században, t. i. *Zala megyében*.³ A Tiszántúl (a fentebb említetteken kívül) ilyenek még: *Zekewlzek*, vagy *Zekelzeg* (Székölszék, Székelszeg) az 1456. 1484. és 1486. évekből, valahol *Arad és Csanád* megyék határán,⁴ tehát nem messze *Körögy* vizétől, hol a székelyek, Anonymus szerint, a magyar sereghez csatlakoztak. Ugyanesak *Arad megyében* találjuk a possessio *Porzekel* (Pórszékely) nevű helységet az 1466—1478. években, Gyorok és Szent-András között.⁵ Végre *Temes megyében* is említetik *Zekeltheleke* (Székelyteleke) 1492-ből.⁶

Azonban az imént idézett oklevelek — a menyinyiben már mind késő időből, a XIII. és XIV. századból valók — és felsorolt *Székely* nevű helységek már nem tüntetik fel a székelyeket Magyarországon olyan nagy számban és akkora kiterjedésben, a mint egy harmadik történeti forrás mutatja. Ha ugyanis gondosan áttanulmányozzuk a tulajdonképpeni Magyarország összes helységeinek neveit, arra a meglepő eredményre jutunk, hogy a mely helyeken az oklevelek *székely lakosságról* beszélnek s a hol *Székely* nevű helységek vannak, vagy voltak: azokon a helyeken, vagy azok vidékein ugyanolyan nevű helységeket találunk, melyeneket Erdélyben a mai *Székelyföldön* ismerünk. Nem néhány, nem is 50—60, hanem igen tekintélyes számú, t. i. 194 helynévről van szó; nem az egész ország területén szétszórta és egymástól elszigetelten találjuk eme helyneveket, hanem az országnak két felén, a Dunántúl és a Tiszántúl, Szamostól Marosig és a legtöbb esetben csoportosan, többet egy-egy kisebb területen; és végre nem olyan természetű helynevekről van szó, melyek ma is érthető jelentésüknél fogva bármely helyen, egymástól függetlenül is keletkezhettek, mint pl. Nyárád (azaz nyárfás hely), Nyir, Nyires, Szöllős, Kőkényes, Füzes, Nagyfalu, Hidvég, Homok, Hosszúaszó,

¹ Cod. Dipl. VII. 2:110.

² Ugyanott IV. 2:162.

³ Pesty Frigyes: Az eltűnt régi vármegyék II. 25.

⁴ Csánki id. m. I. 702.

⁵ Csánki id. m. I. 777.

⁶ Pesty Fr. id. m. II. 25.

Hosszúmező stb., a milyen nevű helységek bárhol keletkezettek, a hol sok nyárfa, nyírfa, kőköny, homok, vagy nagy völgy és nagy mező stb. volt. A Magyarország területén még ma is létező, székelyes nevű helységek nagy száma, elhelyezkedése és nevüknek természete teljesen kizárják a véletlen találkozás lehetőségét a székelyföldi helységek azonos neveivel; sőt inkább esalhatatlanul azt bizonyítják, hogy ezeknek a magyarországi helyeknek ugyanaz a nép adott neveket, mint az erdélyi, székelyföldi helységeknek s hogy tehát Magyarországnak dunántúli részét, hozzá értve Pozson és Nyitra megyéket, valamint a tiszántúli részt is, a Tisza, Erdély, Szamos és Maros között, egykor szintén *székelyek* lakták. Mert másként egészen érthetetlen volna az a tény, hogy a mai székelyek földén levő helységek nevei 194-szer fordulnak elő Magyarországnak imént megjelölt két részében.

Vizsgáljuk meg már most, hogy melyek azok a székelyföldi helynevek, melyek Magyarországnak azon részeiben is feltalálhatók, a hova a történeti kútfők (krónikák és oklevelek) és a *Székely* nevű helységek vezetnek bennünket.

Pozson megye:

Nagy-Bodak: Csallóközben Vajkától délkeletre. Kis-Bodak: amazzal szemközt, a Dunán alul.

Hegybene-Ete és Töbör-Ete: Csallóközben, Duna-Szerdahely mellett.

Fancsal: Modortól északkelet felé, közel Bolerázhoz és Fehér-hegyhez.

Gelencze: Deákihoz tartozó pusztá, közel a Vághoz, Sélye mellett.

Csente: Vajkához tartozó pusztá.

Szered: a Vág partján.

Possessio Veczke: Csallóközben, 1356-ból (Cod. Dipl. IX. 7: 162).

Székelyföld:

Bodok: Háromszéken, az Olt mellett, Seps.-Szt.-Györgytől észak-kelet felé.

Etéd: Udvarhelyszék észak-nyugati részén (a *d*: helynévképző).

Fancsal: Udvarhelyszéken, Kadicsfalvától északra, Ülke mellett.

Gelencze: Háromszéken, Kézdi-Vásárhely mellett.

Csente: hegy Háromszék közepén, Besenyő mellett. Csente: dűlő Bodok és Árkos faluk határában Háromszéken.

Szered: dűlő és patak Kis-Kadács mellett Udvarhelyszéken.

Veczke: Udvarhelyszéken.

Pozson (Poson) városa.

Nyitra megye:

Bodok: a Zobor hegytől dk.
Nagy-Bodok és Kis-Bodok:
mindkettő N.-Tapolcsánytól ny.
a Vág melléki székelyek köze-
lében.

Alsó- és Felső-Botfalu: Vág-
Újhelytől ész.-nyug.

Csejte: Vág-Újhely mellett.

Décs: Galgócz mellett, tehát a
Vág melléki székelyek szom-
szédtságában.

Alsó-Récsény és Felső-Ré-
csény: szintén Galgócz mel-
lett.

Sellye: a Vág mellett.

Zobor: hegy, az imént említett
Bodoktól ész.-nyug.

Moson megye:

Moson város.²

Poson: a hat székely nem egyi-
kének, az Adorján nemnek
egyik ága.¹

Bodok: l. fentebb.

Botfalu: a mai Brassómegyé-
ben, a székely határhoz közel.

Csejd: Marosszéken, Maros-
Vásárhelytől ész.-kel.

Décsfalva: Udvarhelyszéken,
a Nagy-Küküllő mellett.

Recsenyéd: Udvarhelyszék d.
részén, a Kis-Homoród mellett
(d helynévképzővel).

Selye: Marosszék északi részén.

Zobor: a Rikát az almási bar-
langhoz közel eső Erőssel össze-
kötő hegyláncznak egyik magas
csúcsa.

Moson: Marosszéken, M.-Vásár-
helytől észak-keletre.

¹ A székely *nemek* és *ágak* nevei egyszersmind helynevekként is előfordulnak úgy a Székelyföldön, mint Magyarországon az egykor székelyek lakta vidékeken. Így pl. az Adorján-nem *Thelegd*, *Vaja* és *Vaczman* ágainak neveit megtaláljuk a régi *telegdi* esperesség, *Telegdi-Bacson* (Udvarhelyszék) és *Mező-Telegd* (Biharm.), illetőleg a maros-széki, szabolcs- és szilágymegyei *Vaja* helységek s a maros-széki elpusztult *Váczmány* falu és *Váczmány*-hegy neveiben. Az Eurlech, Eurlewez nem *Szovát* (Zovat) ágának neve ma is él a maros-széki *Szováta* s a sopron- és hajdumegyei *Szovát* helységek nevében. A Meggyes-nem *Dudar* vagy *Dudor* ágát feltaláljuk a veszprémmegyei Felső- és Kis-*Dudar* helynevekben, a Meggyes-nem *Náznán* ágát pedig a maros-széki *Náznánfalva* nevében. Végre az *Ábrán*-nem nevét viseli a mai *Ábránfalva* Udvarhelyszéken s a ma már elpusztult *Ábránfalva* Csíkszéken, Karczfálvától keletre. Ezek a példák feljogosítanak bennünket arra, hogy *Poson* város nevét a székelyek egyik ágának, *Poson*-nak, nevével azonosítsuk, annál inkább, mivel ezt a nevet mindeddig nem sikerült kielégítőleg megfejtetni. *Poson* nevű család Jedden (Marosszék) még a múlt század végén is létezett. (Orbán Balázs: A Székelyföld, IV. 180.)

² Német neve, a *Misenburg*, előfordul már a Nibelungenliedben és egy, 1074. évi okmányban (*Miesenburc*: Árpádkori Új Okmánytár I. 29). Hunfalvy

Zsélye: Hédervártól észak-nyugotra.

Kálnok: Moson és Zsélye között.

Bordacs: puszta, Moson városához tartozik.

Győr megye:

Homoród: puszta, Rába-Szt.-Mihályhoz tartozik.

Sokoró: hegy a megye déli részén.

Komárom megye:

Ete: a megye déli részén, Kis-Bér mellett.

Szovát: 1482. és 1485-ki oklevelekben említetik Vizvár, Keszegfalva, Káva és Vék falukkal együtt.

Sopron megye:

Boz: a Fertő déli partján.

Szovát,

Potyond,

Bodonhely: mind a három a megye nyugoti részén, nem messze a győrmegyei Homoródtól és Sokoró hegytől.

Kincséd: puszta Csepreg mellett.

Selye, l. fentebb.

Kálnok: Háromszéken, Sepsi-Szt.-Györgyhez közel.

Bordos: Udvarhelyszék nyug. részén, Nagy-Kendhez közel.

Kis- és Nagy-Homoród: folyók: Homoród-Almás, H.-Oklánd, H.-Újfalu stb. helységek.

Sukoró: völgy Fiafalvánál Udvarhelyszék dny. részén.

Sukoró: szántó, kaszáló és legelő Udvarhelyszéken, Újszékely faluban.

Etéd, l. fentebb.

Szováta: Marosszék észak-keleti részén.

Boz: Marosszéken, M.-Vásárhelytől keletre.

Szováta, l. fentebb.

Potyond, vagy Potyand: Csíkszéken, Csík-Szeredától keletre. Hagymás-Bodon: Marosszéken, M.-Vásárhelytől délfelé.

Kincseszeg: Csíkszéken, Potyond és Kotormány mellett.

Pál a magyar *Moson* nevet eme német *Misen*-burg elváltozásának tartja (Magyarország, Ethnogr. 354). Ha csakugyan a magyar *Moson* név lett a német *Misen*-burgból és nem megfordítva, vagyis ha a *Moson* igazán német, vagy helyesebben mondva *bajor-osztrák eredetű* helynév: annál bizonyosabb az, hogy ezt a nevet csak olyan nép honosíthatta meg Erdélyben, a Székelyföldön, a mely egykor a magyar és osztrák határon, *Moson* megye területén lakott. A *Moson* név ugyanis ezenkívül az egész magyar korona területén ma csak a Székelyföldön található meg. V. ö. a *Rába* névről mondottakkal.

Mohács: rét Nagy-Czenk határában.

Vas megye:

Pápóc: a megye észak-keleti sarkán, a Rábához közel.

Bosok: Kőszeg és Rohonc között.

Senyefa:¹ Szombathelytől ész. Senyeháza: a Kerka folyó partján.

Nagy-Sennye és Kis-Sennye a Rába partján, Rúm mellett.²

Bárdos: Szombathely és Ikervár között.

Csekefa: Zala határához közel, délnyugaton.

Csomaháza: Rumtól északra, a Rábához közel.

Sorok: Szombathelytől délre, Bárdos közelében.

Kotormány: a Kerka partján Senyeháza mellett.

Mohács: Aranyosszéken, Kercsed és Bágyon mellett. Már 1291. és 1313-ban előfordult *Muhach* néven (Orbán Balázs V. köt. 118).

Papolec: Háromszék dk. részén, Zágontól északra.

Bosok: hegy Marosszéken, Ménes határában. Ebből ered a Ménes mellett folyó Rába patak.

Senyevára: Marosszéken a Várhegyen, melyet Küsmöd vize és Várpataka folynak körül.

Bárdos: Marosszék északnyugoti részén.

Csekefalva: két helység; egyik Csíkszék déli részén Csík-Szt.-Márton mellett; a másik Udarhelyszéken, Sz-Keresztur mellett.

Csomafalva: Csíkszéken, a Maros mellett, Tekerőpatakhoz közel.

Sorok: árok Udvarhelyszéken, Véczke határában Bárdos mellett.

Kotormány: Csíkszéken, Potyond és Csekefalva közt.

¹ Ismeretes dolog, hogy a dunántúli, különösen pedig vas-, zala- és baranya-megyei, meg a csallóközi helységek neveiben igen gyakran előforduló *fa* végzet nem az „arbor és lignum” jelentésű *fa* szavunkkal azonos, hanem a *falu*, illetőleg *falva*-nak rövidült alakja, olyan formán, mint a mai *ba*, *be* és *ra*, *re* ragok ebből a régi és eredeti alakjukból koptak el: *belé*, *béle*, illetőleg *rejé*, *reá*, V. ö. régi *fol-nagy* = falu-nagy s a hétfalusi csángók nyelvében *fal-nagy* = falusi bíró. A székely helynevekben rendszeren megmaradt a teljes *falva* alak, de így is hallható: *fala*, pl. *Pálfala*, *Karácsonfala* stb. Tehát a magyarországi helységek neveiben található *fa* végzet mindig azonos a székelyföldi *falva*, *fala* végzettel.

² Egy, 1256. évi oklevélben: *Senye* (l. Wertner Mór: A magy. nemzetiségek II. 17).

Baksafalva: a stájer határ mellett.

Zala megye:

Külső- és Belső-Türje: a megye északi részén, Szent-Gróttól északra.

Sénye: Szt.-Gróttól délre, közel a Zala folyóhoz.

Lukafa: a Zala folyó mellett, Zala-Egerszegtől észak-Keletre.

Bozsok: Z.-Egerszeg mellett.

Döbrön: puszta, Zala-Egerszegtől délnyug.

Kercseszeg: amattól délny. Novától északra.

Botfa: Zala-Egerszegtől délre, Bozsok közelében.

Baczkó: puszta, Pölöskefőhöz tartozik; N.-Kanizsától északra.

Bacsonak: Nagy-Kanizsától észak-keletre.

Fintafa: puszta a Mura mellett, Letenyéhez tart.

Kányavár: Szécsi-Szigettől keletre nem messze Bacskótól és Fintafától.

Kebele: Csesztregtől dny., a vasmegyei Csekefához közel.

Kercse: puszta a Muraközben Strido mellett.

Arács: Balaton-Füred mellett.

Rezi: Sényétől délkeletre.

Baksafalva: a Lemhény mellett fekvő Kis-Almásnak régi neve.

Alsó- és Felső-Torja: Háromszék északi részén.

Senyevára, l. föntebb.

Lukafalva: Marosszék déli részén.

Bocsok, l. föntebb.

Debren: patak S.-Szt.-György határában keresztülfoly a Debren szántón és kaszálón.

Kercsed: Aranyosszéken, Mohács és Bágyon között.

Botfalva, l. föntebb.

Baczká-Madaras: Marosszéken a Nyárad folyó mellett.

Kis- és Telegdi-Bacson: Udvarhelyszéken, az Oltba ömlő Sugó patak mellett. — Nagy- és Sepsi-Bacson, Háromszéken, amazok mellett.

Fintaháza: Marosszék déli részén, Nyárad folyó mellett.¹

Kányád: Udvarhelyszék déli részén, Jászfalva mellett.

Kebele és Kebele-Szent-Iván: Marosszéken, Maros-Vásárhelytől kelet felé.

Kercsed, l. föntebb.

Aracs völgye és patak Csíkszéken, Pálfalva és Csomor-tány mellett.

Kakod-Rezi: hegy Csíkszék-

¹ A *falva* (vagy rövidítve *fala* és *fa*), *laka* és *háza* igen gyakran váltakoznak a helységek neveiben, mert mind a három szó ugyanazt az értelmet fejezi ki.

Baksa: Csesztreg mellett, a Kerka partján. Baksaháza: a Balaton déli sarkához közel.

Devecsér: hajdan falu Sár-mellék határában, Keszthely közelében.

Csente vagy Csente-falu: Alsó-Lendva mellett.

Moson, 1284-ből (Cod. Dipl. VI. 2: 410).

Bánd, 1278-ból (u. o. V. 2: 496).

Veszprém megye:

Belső-Bánd és Külső-Bánd: a megye nyugati részén, a Marczal folyó mellett. — Bánd: Veszprémtől nyugot felé.

Igland: puszta, Devecser mellett.

Désháza: Igland mellett.

Gárdon: Pápától észak-keletre, Ugodtól északra, a győri Sorokó alján.

Gerencze: két puszta; egyik Ugodhoz, másik Bakonybélhez tartozik.

Zabola: Zircztől észak-nyug.

Dudar: falu, Zircztől észak-keletre.

Jásd: Dudar mellett.¹

ken; Fekete-Rez: Gyer-gyót Csíktól elválasztó hegy, melyből a Maros ered; Rez: hegy Kadicsfalva mellett; Köz-Rez: hegy Borszék közelében. Baksafalva, l. föntebb (Orbán Balázsnál III. 117).

Devecsér: szántóföld Homorod-Almásán. Devecser patak, a Homorodba ömlik.

Csente: hegy és dűlő, l. föntebb.

Moson, l. föntebb.

Mező-Bánd, l. alább

Mező-Bánd: Marosszék nyugati részén, Bergenyétől észak-nyugatra.

Iklánd: Marosszék északi részén, az Iklánd pataknál.

Décsfalva, l. föntebb.

Három-Gárdon: domb Udvarhelyszéken Nagy-Galambfalva határában. Gordon: hegy Udvarhelyszéken Farkaslaka mellett.

Gelencze, l. föntebb.

Zabola: Háromszéken, Kovászna mellett.

Dudar, vagy Dudor: a hat székely nem közül a Meggyes nem egyik ága.

Jásfalva: Udvarhelyszék déli részén, Derzs és Ege közt.

¹ A szó végén levő *d*: a nagyon gyakran előforduló helynévképző, mely azonos jelentésű az *s* képzővel (pl. Nyárád = Nyáras, Töviséd = Tövises stb.) és gyakran áll a *falva* vagy *laka* szókkal történő körülírás helyett, mint itt Jásd = Jás-falva, Kányád = Kánya-vára stb.

Bere: Bánd mellett.

Bozsok falu; Kis-Bozsok: puszta, Enying mellett.

Riki: puszta, Bozsokhoz tart.

Devecsér.

Fintafölde 1393-ból (Cod. Dipl. X. 8: 363).

Fehér megye.

Füle és Kis-Füle: a megye nyugoti részén, a veszprémmegyei Bozsok és Riki puszta közelében.

Atya: puszta, Bodajk és Moha között.

Börgönd: puszta, Sz.-Fehérvár és Dinnyés közt.

Gárdony: a velencei tó mellett.

Sukoró: a velencei tó mellett.

Bágyon: Velenczétől északra és így nem messze a XIV. és XV. századbeli possessio Zekul, vagy predium Zekewltől, mely Tárnokkal volt határos.

Czecze: a megye déli részén, a tolnamegyei Kis-Székely közelében.

Tolna megye:

Szakadát: Gyöngy mellett, Nagy-Székelytől délnyugatra.

Kis- és Nagy-Kajdacs: Nagy-Székelytől délkelet felé.

Bere: Marosszéken, Selye és Nyárad-Szereda között.

Bozsok, l. fentebb.

Rika: erdő, Székely-Udvarhelytől keletre. Rika patak, ugyanott.

Devecsér, l. fentebb.

Fintaháza, l. fentebb.

Füle: Udvarhelyszék dél-keleti részén, Bardócz mellett.

Atya: Udvarhelyszéken, Siklód és Etéd közelében.

Mező-Bergenyé, vagy Bergenyő: Marosszék nyugati részén. 1333-ban: Borgene, 1334-ben: Bergune (Orbán B. IV. 210).

Három-Gárdon és Gordon, l. fentebb.

Sukoró, l. fentebb.

Bágyon: Aranyosszéken, Torda és Toroczko közt, Mohács és Keresed közelében.

Czecze: hegy Háromszéken, Kézdi-Szent-Lélek határában.

Szakadát: bérez és vár Marosszéken, Nyárad-Szereda mellett. Szakadát: hegy, Csikszéken, az Olt forrásához közel. Kadicsfalva, eredetileg Kajdicsfalva (Kaydichfalva: Orbán B. I. 64).

Madoesa: a Duna mellett.
Említetik már 1036-ban.

Zomba: a Sárvizhez közel.

Dees: a megye délkeleti részén,
a Sárviz és Duna közt.

Tengőd: a megye északnyugoti
részén, Szokoly mellett.

Dersfalva, 1434-ből (Hunyadiak kora VI. 126).

Baranya megye:

Sellye: a megye délny. részén.
Endes: pusztá, Sellyéhez tartozik.

Siklós: a megye déli részén.

Ipaesfa: Siklós mellett.

Bodony és mellette
Babarcz-Szilós: mindkettő
Sellye és Siklós közt.

Devecser: Ráczpetre mellett.

Madicsa: hajdan falu volt Csíkszéken, Madicsa hegy és patak mellett, mely az Oltba szakad Dánfalvánál.

Zomba: egy határrész neve Marosszéken.

Décsfalva, l. föntebb.

Tengeszeg: Csíkszék déli részén, az Olt bal partján, Szent-Imre közelében.¹

Derzs, l. alább.

Selye, l. föntebb.

Endes: legelő Homoród-Keményfalván, Udvarhelyszéken.
Endes teteje: kaszáló u. o.
Endes-alja: szántó Homoród-Szt.-Márton határában.
Endesalma: kaszáló Illyefalván.

Siklód: Udvarhelyszék északnyugoti részén.²

Ipaes: erdő és legelő Homoród-Almás határában Udvarhelyszéken. Ipaes pataka u. o., mely az Almásba szakad.

Hagymás-Bodon, l. föntebb.

Bibarczfalva: Udvarhelyszék déli részén. 1333—4-ben: villa Byborch (Orbán B. I. 215).

Bibarcz: hegy Háromszéken, Kis-Borosnyó mellett.

Devecser, l. föntebb.

¹ Ebben a *szeg* végzet azonos a göcseji helynevekben igen gyakran előforduló *szeg*-gel. Töve, a *Tenge*, megtalálható a biharmegyei *Tenke* nevében; míg *Tengőd* már a szokásos *d* képzővel van. *Tengőd*, *Tenge-szeg* és *Tenke* úgy viszonylanak egymáshoz, mint *Kercsed*, *Kercseszeg* és *Kercse*.

² Az *s* és *d* egyenlő értékű helynév-képzők, melyek váltakoznak egymással. V. ö. *Füzes* és *Füzegy* (azaz *Füzed*); *Nyáras*, *Nyáros* és *Nyárád*; *Szilás* és *Szilád*, vagy *Szilágy*; *Tövises* és *Tövised* stb.

Mohács.

Bozsok: a megye észak-keleti részén, Duna-Szekesőtől északnyugot felé.

Csele vagy Cselye patak Mohács mellett. Csele falu 1266-ki oklevélben.

Babarcz: Moháctól nyugot felé. Említve már 1015-ben: Bobore (Cod. Dipl. I. 298).

Sepse: a Karasicza pataktól délre, közel a Dunához.

Fancsal: említve már az 1015. évben Fonsol-nak írva (Cod. Dipl. I. 298).

Senyefölde 1397-ből (Hunyadiak kora VI. 116.)

Somogy megye:

Tikos: a Balaton déli végénél, Kéthelyhez közel.

Fiad: a megye északi részén, Karádtól délre.

Gárdon: puszta Gamáshoz tartozik, Fiadhoz közel.

Kereseliget: Baranyamegye északnyugati része mellett.

Német-Lukafalva, amattól délnyugotra, Baranya határán.

Magyar-Lukafalva, amattól délnyugot felé.

Sukorót: puszta, a megye délnyugoti részén, Iharos-Berény mellett.¹

Potyond: puszta, Csurgó mellett.

Aracs: Csokonya közelében.

Szered: régente falu Somogy-megyében.

Possessio Poson és villa Poson, 1275, 1276 és 1279-ből (Cod.

Mohács, l. fentebb.

Boesok, l. fentebb.

Cseje patak, Maros és Udvarhelyszék határán, Szent-István-nál ömlik a Kis-Küküllőbe.

Bibarczfalva és Bibarcz, l. fentebb.

Sepsi szék, Sepsi-Szt.-György, stb.

Fancsal, l. fentebb.

Senye vára, l. fentebb.

Tikos: Csikszéken; az ország határán.

Fiadfalva, vagy Fiafalva: Udvarhelyszéken.

Három-Gárdon és Gárdon, l. fentebb.

Keresed, l. fentebb.

Lukafalva, l. fentebb.

Sukoró, l. fentebb.

Potyond, l. fentebb.

Aracs völgy és patak, l. fentebb.

Szered, l. fentebb.

Poson, l. fentebb.

¹ Bizonyára *Sukoród* helyett, úgy hogy itt a *d* helynévképző a rokon *t* hangra változott el.

Dipl. V. 2: 315, 528; VII. 5: 405.)

Possessio Bere, 1439-ből (u. o. XI. 289).

Vége a dunántúli részen vannak még a Kis- és Nagy-Rába folyók, melyek mentén hét székelyes nevű helységet találtunk, u. m. Sennye, Csomaháza, Pápócz, Bodonhely, Szovát, Homorod és Potyond.

Szatmár megye:

Ecsed és Kis-Ecsed puszta, amahoz tartozik.

Kányaháza: a megye észak-keleti részén, közel Ugocsa m. határához.

Sályi: Szamos partján, Csenger-től észak-nyugot felé.

Atya: a Szamoshoz közel, Csengertől észak-keletre.

Alsó-, Felső- és Közép-Homoród: a Szamoshoz közel, Erdőd-től keletre. Homoród patak, a Bükk hegyből ered és Majtény mellett a Krasznába ömlik.

Dánfalva: a megye déli részén, a Szamos partján.

Bere, l. fentebb.

Ráb patak Marosszéken, ered a Boesok hegyből Ménes mellett.²

Ecsed vára, Aranyosszéken, Sz.-Kocsárd mellett, melyet nem régen lecsapolt ingoványos mocsarak vettek körül (Orbán Balázs V. 73).

Kányád, l. fentebb.

Mező-Sályi Torda megyében; Oláh-Sályi Kis-Küküllő megyében. Mindkettő közel Marosszék határához.

Atya, l. fentebb.

Homoród, l. fentebb.

Dánfalva: Csíkszéken az Olt mellett.

² A Rába folyó neve már Ptolemaeusnál is megtalálható a Kr. u. II. században Ράβη alakban s azóta *Rabo*, *Rhabo*, *Arabo*, *Arrabo*, *Narabo* stb. néven gyakran előfordul, sőt oklevelek is emlegetik már a 829., 840., 875., 879., 890. években is. Ma általánosan azt tartják a tudósok, hogy ezt a nevet a Pannóniában lakott *kelták* adták reá. A székelyföldi *Ráb* folyónév azonosságát a pannóniai *Rába*, *Rabo*-val, bajos volna eltagadni s mivel tudomásunk szerint a *kelták* sohasem laktak Erdélynek keleti részén: világos dolog, hogy ezt a *Ráb* viz-nevet csakis oly nép honosíthatta meg a Székelyföldön, a mely egykor Pannóniában, a *Rába* mentén lakott.

Bere: Nagy-Károly mellett.
Derzs: a megye nyugoti hatá-
rán, Vaja közelében. .

Ete: a megye déli részén, Ér-
Endréd mellett.

Csegeze: egy 1347. évi okle-
vélben Csegeze (Anjou-kori
okmánytár V. 14).

Lemhény: a régi Kővár-vidé-
kén, ma Szolnok-Doboka megyé-
ben, a Szamos jobb partján,
határos Szatmárral.

Kászony: Bereg megyében,
közel a Tiszához.

Fancsika: Ugocsa megyében,
Nagy-Szöllőstől dny., közel a
Tiszához. Említi egy 1356-ki
oklevél.

Szilágy megye:

Désháza: Szilágy-Csehtől dél
felé.

Debren: amattól délre.

Vaja: a Zilah patakhoz közel,
Zilahtól északra.

Bodon: Vaja mellett, a Zilah
patak partján.

Panit: ama kettőtől dél felé, de
közelükben.

Magyar-Baksa: Vajától északra.

Oláh-Baksa: Vajától és Bo-
dontól észak-nyug.

Zobor: puszta a zilahi járásban.

Kelencze: a Szamos partján,
Dánfalvától dél felé.

Fancsika: 1481-ki oklevélben,
Szilágy-Somlyótól délnyugotra.

Kegye: Tasnádtól délkeletre.
1391. évi oklevélben: Ke-
gie; 1417-ben: Magyar-, Oláh-

Bere, l. fentebb.

Derzs: Udvarhelyszék déli vé-
gén, Kányád, Jásfalva és Petek
között.

Etéd, l. fentebb.

Csegez: Aranyos széken, Bágyon,
Keresed és Mohács szomszéd-
ságában. Csegez kert, Cs. út-
ja, Cs. hídja: dúlók Páva hatá-
rában Háromszéken.

Lemhény: Háromszék észak-
keleti részén, Bereczk mellett.

Kászonszék, Kászonszék folyó,
Kászonszék hegy, Kászonszék-Újfalva,
Kis-Kászonszék stb.

Fancsikafalva: Udvarhely-
széken, régen Agyagfalvának
egyik része volt. Mellette a
Fancsika patak (Orbán B.
I. 35).

Décsfalva, l. fentebb.

Debren, l. fentebb.

Vaja: Marosszék déli részén,
Fintaháza közelében.

Hagymás-Bodon, l. fentebb.

Panit: Marosszéken, Bárdos és
Bergenyszék között.

Baksafalva, l. fentebb.

Zobor, l. fentebb.

Gelencze, l. fentebb.

Fancsikafalva, l. fentebb.

Kis-Kede és Nagy-Kede
Udvarhelyszéken, Csekefalva
mellett.

és Waralya-K e g e; 1466-ban:
Alsó- és Felsew-K e g e (Csánki
I. 477).

Szabolcs megye:

Bodon: 1336-ki oklevélben, a
megye északi szögletén, Tuzsér
mellett (Zichy Okmánytár I.
487, 497).

Endes: puszta, Mándoktól dk.,
a Tisza partján.

Vaja: a megye keleti részén,
Madától délre, Derzshez közel.
Senyő: Bogdánytól délre, Szé-
kely közelében.

Tikos: puszta, a megye nyugoti
határán, Polgárhoz tartozik.

Ige: possessio 1324-ben, Kis-
Várda táján (Zichy Okm. I.
267).

Lukaháza: puszta, Ung megyé-
ben, a Tiszának legészakibb
kanyarulatától nem mesze.

Botfalva: amaz mellett, tőle
észak felé.

Hajdú megye:

Szovát: Szoboszlótól dk.

Etelaka: 1425-ki oklevélben,
Böszörmény és Zelemér köze-
lében.

Fancesika: puszta, Debreczen-
hez tartozik.

Bihar megye:

Kis-Báród, Nagy-Báród:
a Sebes-Körös és Erdély között.
Említi egy 1291-ki oklevél.

Mező-Telegd: a Sebes-Körös
mellett.

Szakadát: Mező-Telegd mellett.

Hagymás-Bodon, l. föntebb.

Endes, l. föntebb.

Vaja, l. föntebb.

Senye vára, l. föntebb.

Tikos, l. föntebb.

Ege: Udvarhelyszéken. Régi ok-
mányokban: Ige (Orbán Balázs
I. 177). Jásfalva mellett.

Lukafalva, l. föntebb.

Botfalva, l. föntebb.

Szováta, l. föntebb.

Eted, l. föntebb.

Fancesikafalva, l. föntebb.

Barót, vagy Bárót: Három-
szék észak-nyugoti sarkán, az
Olt kanyarulatához közel.

Telegd: az Adorján nem egyik
ága; Telegdi-Bacson:
Udvarhelyszéken; telegdi es-
peresség.

Szakadát, l. föntebb.

Illyefalva, vagy Illyeháza: Magyar-Cséke vidékén, Mező-Telegdtől délre (Csánki I. 611).

Petek¹: a Fekete-Körös mellett, Tenkétől dk.

Sályi: Nagy-Váradtól délre, Székelytelek mellett.²

Tenke: amattól délre, a Fekete-Körös mellett.

Illye: Nagy-Szalontától dny.

Fancsal: Nagy-Váradtól északnyugotra, a mai Mező-Keresztes előbbi neve (Csánki I. 613).

Szerép: említve már 1217-ben a Várad Regestrumban és Anonymusnál (28. fej.).

Kincse: a megye északi részén, Ér-Tarcsa mellett 1338-ból (Károlyi csal. Okt. I. 130).

Fancsika: Mező-Telegd és Báród között. Fancsika: pusztá, Sebes-Körös mellett, Zsadányhoz tartozik. Ér-Fancsika: Margita és Székelyhíd között.

Tekerő-ér: a Sárréten Nagy-Harsánynál szakad ki a Sebes-Körösből és Békésben, Szeghalomtól délre egyesül ismét vele. Anonymusnál: fluvius Tekereu (50. fej.).

Illyefalva: Háromszék déli részén, az Olt mellett.

Petek: Udvarhelyszéken, Derzsztől dél felé.

Mező- és Oláh-Sályi, l. fön-
tebb.

Tengeszeg, l. fön-
tebb.

Illyefalva l. fön-
tebb.

Fancsal, l. fön-
tebb.

Szerép-reze: kaszáló Homoród-Lövéte falu határában, Udvarhelyszéken.

Kincseszeg, l. fön-
tebb.

Fancsikafala, Fancsika patak, l. fön-
tebb.

Tekerőpatak: Csíkszá-
éken.

¹ Azaz *Petek-d*, a *d* helynévképzővel. E miatt aztán a szóvégző kemény *k* is *g*-re lágyult.

² Erről a *Sályiról* már említettük fön-
tebb, hogy lakói között egészen a mai napig fentartotta magát a *székely eredetükről* szóló hagyomány. Ezért állítottuk szembe vele *Mező-Sályi* és *Oláh-Sályi* helységeket, noha ezek nem a mai Székelyföldön vannak, hanem amaz Torda, emez Kis-Küküllő megyében, de egészen közel Marosszekhez. Hogy eleinte ezeket is *székelyek* lakták, bizonyítja az a körülmény, hogy Erdélyben a *Maros* és *K.-Küküllő* folyók mentén még ma is találunk olyan helyneveket, melyek a Székelyföldön, meg a Dunántúl és Tiszántúl fordulnak elő, — melyek tehát a székelyek beköltözésének útját jelölik Magyarország területéről. L. alább bővebben.

Békés megye:

Csejt: puszta Mező-Túrtól keletre.
 Ege: puszta, Gyomához tartozik,
 a Hármaskörös mellett.
 Nagy- és Kis-Décs puszták,
 Szarvastól keletre.

Csongrád megye:

Bere, említve 1471-ben, Szentest
 táján (Csánki I. 679.).

Arad megye:

Ménes: Gyorok mellett, tehát
 a régi Pórszékel közelé-
 ben.

Seprőd: Simánd táján; 1412.
 és 1464-ki oklevelekben: Sebréd,
 Sebrith (Csánki I. 743).

Sikló helység és Sikló puszta,
 a Fehér-Köröshöz közel. Csegze:
 Arad és Vinga táján, 1446-ki
 oklevélben (Csánki I. 768).

Csente: hajdan falu a régi Zaránd
 megyében, Kis-Jenőthől
 keletre (Csánki I. 728).

Bodon: 1413-ki oklevélben, Sep-
 rős táján (Csánki I. 727).

Baroth: possessio 1418-ban, a
 megye észak-nyugoti részén,
 Gyula-Vári, Pél és Gyarmat
 táján (Csánki I. 741).

Bothfalva: 1439-ben, Almás
 és Kis-Kápolna mellett (Csánki
 I. 727).

Nagy-, Közép- és Felső-Siklós:
 1406-ban, Pankotátáján (Csánki
 I. 744).

Csejd, l. föntebb.
 Ege, l. föntebb.

Décsfalva, l. föntebb.

Bere, l. föntebb.

Ménes: Marosszék észak-nyug.
 részén a Czigla hegy alján.

Seprőd: Marosszéken. A szé-
 kely Ewrlach nemnek egyik
 ága: Seprwd, Seprewd.

Siklód, l. föntebb.

Csegez és Csegze, l. föntebb.

Csente, l. föntebb.

Hagymás-Bodon, l. föntebb.

Barót, l. föntebb.

Botfalva, l. föntebb.

Siklód, l. föntebb.

Ebből az összehasonlításból az tűnik ki, hogy 93 székelvföldi
 név 194-szer fordul elő Magyarországon területén, még pedig a Du-
 nántúl, Pozsony és Nyitra megyék ide foglalásával, 126-szor, a Ti-
 szán túl (Szamos, Maros, Tisza és Erdély közén) 68-szor, — oly-

formán, hogy a székelyes helynevek amott Zala (21), Veszprém (16), Baranya (14) és Vas (12) megyékben, emitt pedig Bihar (16), Szatmár (13), Szilágy (11) és Arad (10) megyékben találhatók a legnagyobb számmal. Azt hiszem, mindenki be fogja látni, hogy ilyen mérvű egyezés a székelyföldi, meg a dunántúli és tiszántúli helynevekben, semmi esetre sem tulajdonítható a véletlennek, hanem annak *történeti okának és alapjának* kell lenni. -- Azonban, hogy az imént felsorolt helynevek egyezésének, illetőleg azonosságának történelmi értékét megérthessük és kellőleg méltányolhassuk, a fentebb említett *számnak* igen tekintélyes voltán kívül még figyelembe kell vennünk a következő körülményeket is.

1. Sokszor fordul elő az az eset, hogy *ugyanazon* nevű helységek vannak *egymás mellett*, csoportosan egymás szomszédságában úgy a Székelyföldön, mint Magyarországon területén.

2. Két magyarországi helységről, t. i. a szabolcsmegyei *Senyőről* és a bihari *Sályiról* hitelesen tudjuk (l. fentebb), hogy régen csakugyan *székelyek* laktak; tehát a székelyföldi *Senye* váráról és a Marosszékhez közel eső két *Sályiról* (Mező- és Oláh-Sályi) semmi esetre sem mondható, hogy nevük csak véletlenül található fel a magyarországi *Senyő, Sénye, Senyeháza, Senyefa* és *Sályi* helységekben.

3. A székelyföldi nevek között három olyan név találkozik, melyek úgyszólván helyi természetűek, bizonyos helyhez vannak kötve s ezek ott a Székelyföldön csak úgy keletkezhettek, ha az eme neveket adó nép előbb *Magyarország nyugoti és észak-nyugoti* részén lakott; mert azokat éppen csak arról a tájról lehetett hozni Erdély keleti részébe. Ilyen a Marosszéken található, a *Bocsok* hegyből eredő s *Ménés* mellett folyó *Ráb* patak neve. Ez ugyanis nem választható el a *Rába* folyó nevétől, ez pedig az egykor Pannoniában lakott *keltáktól* származott s már a keresztényen időszámítás II. századtól kezdve ismerjük *Páző, Rabo, Rhabo, Arabo, Narabo* stb. alakban, a kelták, rómaiak és avarok uralmának idejéből. Arról pedig, hogy az eme nevet adó kelták valaha Erdély keleti részén is laktak volna, semmit sem tud a történelem. Ilyen természetű továbbá a *Moson* név is, a mely német, vagy helyesebben mondva *bajor-osztrák* eredetű. Ugyanis csak ettől a néptől való lehet a *Misensburg* elnevezés, a melyből alakult aztán a magyar *Moson* név. A marosszéki *Moson* falu neve tehát nem kerülhetett máshonnan a

Székelyföldre, mint a bajor-magyar határvidékről. — Ilyen végre a *Rika* erdeje közelében levő *Zobor* hegy neve, mely azonos a nyitra-megyei *Zoborral*. A Vág folyó közelében, Nyitra városa mellett levő hegynék *Zobor* elnevezése tudvalevőleg *szláv* eredetű (éppen úgy, mint *Nyitra* városé) és abból az időből való, mikor a IX. század kezdetén, az avar birodalom bukása után, a *marahánok* terjeszkedni kezdtek Moraviából a mai Magyarországnak észak-nyugati részére a Dunáig és a Garam vizéig. A legelső marahán, vagy morva fejedelmek, kiket a történelem ismer, *Mojmir* és *Privina*, kik közül ez utóbbinak — mint tudjuk — éppen *Nyitra* volt a székhelye, míg amaz el nem űzte onnan. *Privina* korában nevezték el tehát a nyitrai marahán-szlávok a város mellett emelkedő hegyet *Zobornak* s ezek-től vették át ezt az elnevezést a Vág melléki székelyek. Az észak-nyugoti szlávoknál ugyanis éppen *Nyitrán* találkozunk a legelső kőeresztyén egyházzal (II. Eugenius. pápának levele szerint már 826-ban) s így kétségtelenül ezzel függ össze a *Zobor* elnevezés, melynek jelentése: „gyülekezet“, t. i. zárda, klostrom, mivel ott — mint ismeretes — már a vezérek korában apátság volt (*monasterium Zobor nominatum in Nitriensi territorio. Endlichernél 134*).

Viszont némely magyarországi helynév elválaszthatatlan az erdélyi székelyektől, azokat csak a székely nemek és ágak neveinek segítségével tudjuk megérteni. Ilyen a *Pozsony* (Poson) név, mely azonos az Adorján nem egyik ágának, a *Poson* ágának, nevével. Nevezetes, hogy *Poson* nevű székely család még a múlt század végén is létezett a marosszéki *Jedd* faluban, melyhez negyedik helység: *Moson*, úgy, hogy a *Poson* és *Moson* neveket a Székelyföldön is éppen úgy egymás közelében találjuk fel, mint Magyarország nyugoti részén. Ilyen továbbá a veszprémmegyei *Dudar* helység neve, melyet ismét csak a székelyeknél találunk meg a Meggyes nem *Dudar*, vagy *Dudor* ágának nevében. Ilyenek végre a *Telegd*, *Szovát* és *Vaja* helynevek, melyek a Székelyföldön már nemcsak mint ágak, vagy családok nevei, hanem mint helynevek is ismeretesek.

4. Azt lehet mondani, hogy a *szeg* végzetű helynevek Magyarországnak csak ama részein fordulnak elő, a hol a fönt említett székelyes nevű helységeket találtuk,¹ nagyobb számmal pedig és egy

¹ Pl. *Vas* megyében: Boróc-szeg, Eger-szeg, Egyház-szeg; *Veszprém-ben*: Sumsceg = Som-szeg és Vlueseg = Ölyves-szeg, egy 1233-ki oklevélben;

esoportban csakis a zalamegyei *Göcsejben*, hol a következőket ismerjük: Ábrahám-szeg, Barabásszeg, Egerszeg, Egyház-szeg, Garádszeg, Gombaszeg, Gomboszeg, Győr-fiszig, Kamaraszeg, Kustánszeg, *Kercseszeg*, Paisszeg, Pál-fiszig, Paraszaszeg, Rózsaszeg, Szamárszeg, Tübolyszeg, Vargaszeg, Vasszeg, és Vörösszeg, összesen 20. Az ilyen, vagyis a *szeg* szóval összetett helyneveket ezenkívül ismét csak a Székelyföldön találhatjuk fel, még pedig legnagyobb számmal Csikszéken. Ilyenek ott: Csátó-szeg és Cseretszeg (az Olt mellett), *Kincseszeg*, *Tengeszeg*; Simonszeg (ma Bánkfalvának egyik része); Szereths-*szeg* és Sántas-*szeg* (ma Tusnád részei); Pálszeg és Sándor-szeg (ma Szent-Imre részei); Tőkeszeg (ma Szent-Mihálynak egy része). Háromszéken: Tatárszeg, (Zágon mellett) és Kánátszeg (a Fekete-Úgy mellett). Udvarhelyszéken: Zádokszeg (ma elpusztult; Orbán B. I. 84). Marosszéken: Egerszeg és Remeteszeg (mindkettő Maros-Vásárhely közelében), Borzaszeg (ma összeolvadt Náznánfalvával, melynek egy részét Bordásszegnek nevezik; Orbán B. IV. 187). Végre Bereszeg, melyet Kriza János említ a Vadrózsák I. köt. 392. lapján, közelebbi meghatározás nélkül. Összesen 20. Bármilyen értelmű legyen ezekben a *szeg* végzet, azt nem lehet eltagadni, hogy az ilyen végű helynevek az egész magyar korona területén csakis a Székelyföldön és Göcsejben találhatók csoportosan és éppen egyenlő számmal. Sőt még az is szemünkbe tűnik, hogy eme helynevek közül egyik-másik a *szeg* végzet nélkül, más összetétellel, vagy képzővel kölesönösen feltalálható a magyar területen és Székelyföldön. Így pl. a *Kercseszeg*-nek nemesak a zalamegyei *Kercse* és somogyi *Kercseliget* felel meg, hanem az aranyosszéki *Kercsed* is. A *Kincseszeg* alapszava megtalálható a bihari *Kincséd*-ben és a sopronmegyei *Kincséd*-ben; a *Tengeszegé* a bihari *Tenke* s a tolnai *Tengőd* nevekből, *Bereszegé* pedig a veszprémi, bihar- és szatmármegyei *Bere*-ben. Végre a székely *Borzaszeg* ugyanolyan összetétel, mint a veszprémi *Borza vár*.

5. A székelyek egyik, igen régi szokásának, t. i. a karácsoni

Zalában: Sár-szeg, Eger-szeg, Cherzég = Cser-szeg, a XV. századból; *Pozsonyban*: Dió-szeg; *Nyitrában*: Eger-szeg, régi Beregszeg és Ujszeg a Vág mellett; *Biharban*: Sár-szeg, Gát-szeg, Kereszt-szeg, Dió-szeg, Körös-szeg, Nyár-szeg, Alma-szeg; *Békésben*: Nyár-szeg; *Szatmárban*: Szamos-szeg; *Aradban*: Alma-szeg stb.

regelésnek párját egész hazánk területén első sorban Zalamegyében a *göcsejiéknél* találjuk meg, még pedig nem pusztán a szokást, hanem az akkor énekelni szokott *régi dalt* is, meglepően egyező tartalommal és olyan refrainnel, mely eredetileg mind a székely, mind a göcseji dalban azonos volt s csak későbbben változott el a regesek ajkán a nem-értés következtében.¹ Ha tudjuk, hogy ezt a szokást és éneket ma már a Székelyföldön sem ismerik máshol, csak az udvarhelyszéki *Kénos* faluban, annál meglepőbb az a jelenség, hogy Göcsejben még mindig él a szokás is, ének is. De a távol eső vidékeknek ez a találkozása könnyen érthetővé lesz előttünk, ha eszünkbe jut, hogy az összes magyar megyék között éppen Zalában találkozik legtöbb székelyes helynév (t. i. 21) s hogy ennek határain belül, egyenesen Göcsejben találjuk fel az egy csoportban fekvő, *-szeg* végzetű helyneveket, melyeknek párjaira csak a Székelyföldön akadunk.

6. Végre nem lehet figyelmen kívül hagynunk azt a jelenséget sem, hogy Magyarország keleti határától fogva a mai Székelyföldre, vagyis Erdélynek nyugoti és észak-nyugoti részén, még pedig egyrészt a *Maros* és *Kis-Küküllő*, másrészt a *Szamos* folyók mentén találunk olyan nevű helységeket, melyek csak a Székelyföldön s egyszersmind Magyarországnak dunántúli és tiszántúli részeiben fordulnak elő. Ilyenek a *Maros* mentén *Hunyad*-megyében: *Illye* (v. ö. *Illye*, *Illyefalva* Biharban és *Illyefalva* Háromszéken); *Boz* (v. ö. *Boz* a *Fertő* mellett és *Marosszéken*); *Gyalakuta*, amattól észak-keletre (v. ö. *Gyalakuta* *Marosszéken*); *Homoród*, *Algyógy* mellett (v. ö. *Homoród* Győr- és *Szatmármegyékben* és *Székelyföldön*); *Bakonya*, *Homoródtól* észak-nyugotra (v. ö. *Bakonya* erdő és kaszáló *Csehéd-falván*, *Udvarhelyszéken*); *Kürpény*, *Homoródtól* északra (v. ö. *Kölpény* *Marosszéken*.) *Fejérvármegyében*: *Csekelaka* (v. ö. *Csekefa* *Vasmegyében*, *Csekefalva* *Udvarhelyszéken* és *Csikszéken*.) *Torda* megyében: *Lekencze* (v. ö. *Lekencze* *Szatmárm.* és *Marosszéken*); *Mező-Bodon* (v. ö. *Bodon* *Baranya*, *Szilágy* és *Szaboles m.* *Hagymás-Bodon* *Marosszéken*); *Nagy-* és *Kis-Iklánd*, közel *Marosszék* határához (v. ö.

¹ A *székely* ének refrainje:
Régi törvény nagy rőtt ökör
De hó reme róma.

A *göcsejié* pedig ez:
Rők ökör régi törvény
Haj regő rajtunk.

Vagy:
Riétöki régi törvény,
Hej regő rejtem.

Vagy:
Rőjtököm régi törvény
Hej regő rejtem.

(L. Vadrózsák I. 533.)

Igland Veszprém m. és Iklánd Marosszéken.) A *Kis-Küküllő* mentén K.-Küküllő megyében: *Kincsi* (v. ö. Kineséd Sopron m., Kincseszeg Csíkszéken); *Abosfalva*, a K.-Küküllő partján (v. ö. Abosfalva Udvarhelyszéken); *Mikefalva*, közvetlen ama mellett (v. ö. Mikefa Zala m., Mikháza Marosszéken); *Désfalva*, amazok mellett (v. ö. Désháza Vas m. és Szilágy m., Décsfalva Udvarhelyszéken.) Másrészt a *Szamos* mentén találhatók a következő helységek *Szolnok-Doboka* megyében: *Kabalapataka* (v. ö. Kabalahágó hegy Csíkszéken); *Pestes* v. ö. Pestes Bihar m.); *Keesed*, Szamos-Újvártól nyugotra (v. ö. Keesed Udvarhelyszéken); *Dengeleg*, a Kis-Szamos partján, Szamos-Újvártól dny. (v. ö. Dengeleg Szatmár déli részén); *Kis- és Nayy-Devecser*, Szamos-Újvártól dk. (v. ö. Devecser Udvarhelyszéken, Veszprém, Zala és Baranya megyékben); *Mikháza*, Dézs mellett (v. ö. Mikháza Marosszéken); *Göcs*, Szamos-Újvártól délkeletre (v. ö. Göcs Marosszéken); *Csente*, Sz.-Újvártól keletre (v. ö. Csente Pozson m. és Háromszéken); *Szekulaj*, ma oláh falu, Sz.-Újvártól délre, de nevében éppen úgy a *székely* szó lappang, oláhos alakban, mint a pozsonmegyei *Szekula*-ban. *Kolos* megyében: *Alsó- és Felső-Szovát*, a Kis-Szamos egyik ága mellett (v. ö. Szovát Sopron és Hajdu m., Szováta Marosszéken); *Szopor*, amattól dél felé (v. ö. Alsó- és Felső-Szopor Sopron és Szilágy m.) Ez utóbbihoz már közel vannak *Mező-Sályi* és *Mező-Bodon*, Torda megyében, közel Marosszék határához.

Vonjuk le már most a tanulságot az eddigi vizsgálódásunkból.

A főtebb felsorolt 93 helynév, melyet Erdély keleti részén, a mai Székelyföldön ismerünk, elvitázhatatlanul a *székelyektől* származik; ők adták ama neveket azon helyekre, melyeken megtelepedtek, továbbá az ottani folyókra és hegyekre, minél fogva az illető tulajdonnevek a székely népnek olyan sajátjai, melyek ethnosuknak egyik jellemző részét teszik. Mivel pedig ugyanazon helynevek Magyarországnak dunántúli és tiszántúli részeiben is 194-szer előfordulnak: a logika törvénye szerint azt kell mondanunk, hogy azok *ott* is *székely* helynevek, tehát ugyanattól a néptől erednek, melytől a székelyföldi helyek nevei, vagy más szóval: egykor Magyarországnak említett részein is székelyek laktak. Eme következtetésünket támogatja az a körülmény, hogy az említett két területen csakugyan van, vagy volt 14, *Székely*, *Széköl*, *Szokoly* nevű helység, s így *összesen 208 helynév* tanuskodik a székelyeknek hajdani lakásáról a mai Magyarország területén. Már pedig 208 helynév igen erős

argumentum a történetíróra nézve. Hogy eme 208 helynévnek valóságát valóban úgy kell érteni, a hogyan mi értelmezzük, azt hitelesen bizonyítják legrégibb történeti följegyzéseink (a krónikák) és kiváltképpen a különböző oklevelek, mint a melyek megállapítják, hogy hazánknak dunántúli és tiszántúli részein egykor székelyek laktak.

Az *Erdélyben lakó székelyekről* csak az 1213. évben hallunk legelőször. Másrészt krónikáink határozottan állítják, hogy a székelyek a tulajdonképpeni Magyarország területéről költöztek Erdélybe a honfoglalás után. Ez állításukat megerősítik ama tulajdonnevek, melyeknek keletkezése nem választható el hazánk nyugoti részétől (t. i. a *Rába—Ráb, Moson és Zobor*), valamint ama helynevek is (számszerint 25), melyeket Magyarország és a Székelyföld között, a Szamos, Maros és Küküllő mentén találtunk s melyek egyszersmind *megjeli a székelyek kiköltözésének útját* Magyarország területéről.

Mivel tehát a történelem tanúsága és a helynevek vallomása szerint *székely* nevű nép eleinte Magyarországnak azon részein lakott, hol ama 208 helynevet találtuk, ennél fogva a mai Székelyföldön levő 93 helynévnek azonos volta amazokkal csak úgy érthető és magyarázható meg, hogy a székelységnek az a töredéke, mely innen kiszakadt Erdélybe, részben megtartotta a régi lakóhelyek neveit az új szállások elnevezésére. S a székelység ebben a tekintetben csak úgy cselekedett, mint az új hazába költözködő nép rendesen szokott tenni. A Britanniába költözött belgák (Julius Caesar idejében) előbbi hazájok tartományainak neveit ruházták új gyarmataikra. Így tettek azok az európai népek, melyek Amerikát benépesítették, úgy, hogy ott ma Európa csaknem minden nevezetesebb városának, vagy tartományának nevét feltalálhatjuk. A múlt század közepén több ezer szerb család vándorolt ki hazánk területéről Oroszországba, a kik ottani új lakóhelyeiknek ilyen neveket adtak: Pécska, Csongrád, Csanád, Vukovár, Martonos, Kanizsa, Zenta, Beese, Földvár, Szent-Tamás, Nagylak, Verseez, Pancsova stb.¹ E helynevek nem bizonyítják-e, hogy azok Magyarországból származtak ki?

Az erdélyi székelyek e szerint Magyarország területéről szakadván ki, tulajdonképpen nem az a kérdés, hogy kik és mifélek az erdélyi székelyek, hanem az, hogy miféle eredetű nép volt az a székelység, mely a magyarok bejövetele előtt s részben még később is Magyarországnak dunántúli és tiszántúli részeiben lakott?

THÚRY JÓZSEF.

¹ Pesty Frigyes: A helynevek és a történelem. Budapest, 1218. a 24. l.